mellem en forening og dens medlemmer, er omfattet af begrebet »kontraktsforhold« i konventionens artikel 5, nr. 1, uanset om de pågældende forpligtelser alene beror på indmeldelsen, eller om de beror på indmeldelsen sammenholdt med en eller flere beslutninger, som er truffet af foreningens organer.

I sag 34/82

angående en anmodning, som Nederlandenes Hoge Raad i medfør af artikel 3 i protokollen af 3. juni 1971 vedrørende Domstolens fortolkning af konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager, har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende kassationssag

MARTIN PETERS BAUUNTERNEHMUNG GMBH, et tysk anpartsselskab, Aachen, Forbundsrepublikken Tyskland,

mod

ZUID NEDERLANDSE AANNEMERS VERENIGING, en nederlandsk forening med status som juridisk person, som har sit vedtægtsmæssige hjemsted i Maastricht og sit kontor i Heeze, Noord-Brabant, Nederlandene,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af artikel 5, nr. 1, i ovennævnte konvention,

har

DOMSTOLEN

sammensat af præsidenten J. Mertens de Wilmars, afdelingsformændene A. O'Keeffe og U. Everling, dommerne G. Bosco, T. Koopmans, K. Bahlmann og Y. Galmot,

generaladvokat: G. F. Mancini
justitssekretær: P. Heim

afsagt følgende

DOM

Sagsfremstilling

Sagens faktiske omstændigheder, retsforhandlingernes forløb og de indlæg, der er indgivet i medfør af artikel 20 i protokollen vedrørende statutten for EØF-Domstolen, kan sammenfattes således:

I — De faktiske omstændigheder og retsforhandlingerne

A — Hovedsagen

a) Faktiske omstændigheder

Ved stævning af 12. maj 1978 anlagde kassationsindstævnte, Zuid Nederlandse Aannemers Vereniging (en sammenslutning af bygge- og anlægsvirksomheder i den sydlige del af Nederlandene, herefter benævnt: »ZNAV«) sag mod kassationsappellanten, byggefirmaet Martin Peters Bauunternehmung GmbH (herefter benævnt: »Peters«), ved Arrondissementsrechtbank, 's-Hertogenbosch med påstand om, at Peters tilpligtedes at betale 112 725 HFL med renter efter loven samt sagens omkostninger. Til støtte herfor påberåbte ZNAV sig en bindende beslutning, som var truffet i medfør af artikel 16 i foreningens vedtægter, og at Peters også var medlem af foreningen.

ZNAV er en forening efter nederlandsk ret, hvorefter den har status som juridisk person. Den er en sammenslutning af de firmaer inden for bygge- og anlægssektoren, der driver virksomhed i provinserne Limburg, Noord-Brabant, Zeeland og en del af provinsen Gelderland. Ifølge forelæggelseskendelsen har foreningen til formål at »varetage sine medlemmers økonomiske, finansielle, juridiske og andre interesser ... for så vidt disse har berøring, sammenhæng eller i videste forstand forbindelse med prisregulering inden for licitationsvæsenet og de heraf følgende konsekvenser for virksomhederne«.

ZNAV kan i medfør af artikel 36 i foreningens vedtægter, som er anmeldt til det nederlandske økonomiministerium i henhold til den nederlandske konkurrencelov (Wet Economische Mededinging), træffe beslutninger, der er bindende for foreningens medlemmer. En af disse bindende beslutninger, som ZNAV har truffet, er »Retningslinjer for underhåndspristilbud på private og offentlige bygge- og anlægsarbejder«. Der er tale om et fælles reglement vedrørende prisregulering, som pålægger medlemmer af ZNAV, for »ethvert arbejde«, som de afgiver tilbud på inden for foreningens område, at følge visse fælles regler i forbindelse med indgåelse af entreprisekontrakter efter licitation og for forholdet mellem den, der får entreprisen overdraget, og foreningen.

Ifølge de nævnte »retningslinjer« skal medlemmerne af foreningen, før de afgiver tilbud på et arbejde, give ZNAV meddelelse herom (jf. »retningslinjernes« artikel 3). Påtænker flere af medlemmerne at afgive tilbud på det samme arbejde, påhviler det ZNAV at indkalde til et møde mellem de tilbudsgivende medlemmer, som forestås af en repræsentant for ZNAV's ledelse (artikel 4). Under dette møde kan medlemmerne af ZNAV aftale at optage visse »godtgørelser og bidrag« i deres pristilbud til dækning af »medlemmernes omkost-

ninger og øvrige virksomhed i forbindelse med deres pristilbud«, (artikel 11), hhv. »et bidrag til ZNAV's kontor til dækning af kontorets udgifter« (artikel 12) eller »et bidrag til en entreprenørforening« (ligeledes artikel 12).

Medlemmerne af ZNAV er forpligtet til at være til stede eller lade sig repræsentere under det nævnte møde. Det medlem af ZNAV, som får tilslag på licitationen, er over for foreningen forpligtet til at betale de godtgørelser, som er vedtaget på mødet inden for de frister, som er fastsat i »retningslinjerne«, dvs. principielt fra det tidspunkt, hvor medlemmet har påbegyndt arbejdet. Forpligtelsen påhviler det medlem af ZNAV, som har fået entreprisen overdraget, uanset om vedkommende har været til stede under mødet (jf. »retningslinjernes« artikel 17).

I den foreliggende sag har Peters, som er medlem af ZNAV, afgivet tilbud og fået entreprisen, som er et arbejde i Kerkrade, som ligger inden for foreningens område, overdraget. I henhold til »retningslinjerne« blev der af ZNAV afholdt et møde den 3. maj 1977, hvorunder foreningens medlemmer traf beslutning om de i »retningslinjerne« omhandlede »godtgørelser og bidrag«.

Selv om Peters er medlem af foreningen, gav firmaet ikke ZNAV meddelelse om, at det ønskede at afgive tilbud på arbejdet i Kerkrade, og det deltog heller ikke i mødet den 3. maj 1977. Da arbejdet var påbegyndt, rejste ZNAV krav om indbetaling af det på mødet vedtagne beløb. Peters bestred at være forpligtet hertil og nægtede at betale foreningen det i medfør af »retningslinjerne« fastsatte beløb.

b) Sagens gang ved de nationale domstole

Ved stævning af 12. maj 1978 anlagde ZNAV sag mod Peters ved Arrondissementsrechtsbank, 's-Hertogenbosch, i hvis retskreds ZNAV har sit kontor.

Peters gav møde, men udelukkende for at bestride rettens kompetence, idet firmaet henviste til, at det ikke kunne sagsøges ved en nederlandsk ret efter artikel 2 i konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager, idet det havde hjemsted i Forbundsrepublikken Tyskland.

Ved dom af 2. marts 1979 forkastede Arrondissementsrechtbank, 's-Hertogenbosch, imidlertid den af Peters fremførte kompetenceindsigelse ud fra den betragtning, at grundlaget for tvisten var et kontraktsforhold, hvorfor retten var kompetent efter artikel 5, nr. 1, i konventionen af 27. september 1968, som bestemmer følgende:

»En person, der har bopæl på en kontraherende stats område, kan sagsøges i en anden kontraherende stat:

1. i sager om kontraktsforhold, ved retten på det sted, hvor den forpligtelse, der ligger til grund for sagen, er opfyldt eller skal opfyldes;

2. . . .«

Peters ankede til Gerechtshof, 's-Hertogenbosch, som imidlertid stadfæstede afgørelsen af 2. marts 1979 ved dom af 7. maj 1980, bl.a. med følgende

begrundelse, som fremgår af dommens præmisser 7 og 9:

Præmis 7: »Peters' forpligtelse til betaling af de i sagen påstående beløb må anses for at bero på et kontraktsforhold i konventionens forstand. Forpligtelsen må nemlig være en følge af medlemsforholdet mellem Peters og ZNAV, som er etableret ved Peters' indmeldelse i ZNAV. Denne indmeldelse er en tosidig retshandel baseret på parternes samstemmende vilje, hvoraf der følger et sæt af rettigheder og pligter for begge parter«.

Præmis 9: »Arrondissementsrechtbank har således med rette antaget, at de ifølge påstanden skyldige godtgørelser og bidrag må anses for at bero på et kontraktsforhold«.

Denne dom har Peters indanket til kassation for Hoge Raad. Til støtte herfor har Peters fremført et anbringende, hvori firmaet bestrider Gerechtshof's opfattelse af retsforholdet mellem Peters og ZNAV.

For at kunne afgøre, hvorvidt dette anbringende bør lægges til grund, har Hoge Raad ved dom af 15. januar 1982 udsat sagen og skønnet det nødvendigt at forelægge Domstolen følgende spørgsmål:

»Finder artikel 5, nr. 1, i konventionen anvendelse på krav, som en forening, der er en privatretlig juridisk person, gør gældende mod et medlem i anledning af forpligtelser til at betale pengebeløb, der udspringer af det mellem parterne bestående medlemsforhold, således som dette er opstået ved, at sagsøgte har indmeldt sig i foreningen ved en retshandel med dette formål? Har det herved nogen betydning, om de pågældende forpligtelser alene beror på indmeldelsen, eller om de beror på indmeldelsen sammenholdt med en eller flere beslutninger, som er truffet af foreningens organer?«

B — Skriftvekslingen

Hoge Raad's anmodning om en præjudiciel afgørelse af dette fortolkningsspørgsmål er indgået til Domstolens justitskontor den 21. januar 1982.

I henhold til artikel 20 i protokollen vedrørende statutten for EØF-Domstolen er der afgivet skriftlige indlæg af firmaet Martin Peters ved advokat H. J. Bronkhorst, med møderet for Nederlandenes Hoge Raad, af ZNAV ved advokat E. Korthals Altes, Haag, af Kommissionen for De europæiske Fællesskaber ved juridisk konsulent ved Kommissionen Dr. E. Zimmermann, som befuldmægtiget, bistået af advokat W. J. L. Calkoen, Rotterdam, af Forbundsrepublikken Tysklands regering ved Dr. C. Böhmer, som befuldmægtiget, og af Den italienske Republiks regering ved avvocato dello Stato Oscar Fiumara, som befuldmægtiget.

På grundlag af den refererende dommers rapport og efter at have hørt generaladvokaten har Domstolen i medfør af procesreglementets artikel 45 truffet bestemmelse om anvendelse af følgende bevismidler:

1. Zuid Nederlandse Aannemers Vereniging opfordres til inden den 15. december 1982 at fremlægge følgende dokumenter:

   — foreningens vedtægter;

   — »retningslinjerne« med angivelse af datoen for deres udstedelse;

   — angivelse af den dato, hvor Peters meldte sig ind i foreningen.

2. Martin Peters Bauunternehmung GmbH opfordres til skriftligt inden den 15. december 1982 at angive:

   — på hvilken dato firmaet fik meddelelse om eller kendskab til »retningslinjerne«.

3. Zuid Nederlandse Aannemers Vereniging opfordres til inden den 15. december 1982 at fremlægge en kopi af den regning, som foreningen tilsendte firmaet Martin Peters, og hvorved den opkrævede det beløb, den mener sig berettiget til.

II — Skriftlige indlæg for Domstolen

A — Indlæg fra kassationsappellanten

Firmaet Martin Peters har indledningsvis gjort gældende, at de nationale retssystemer i medlemsstaterne hviler på forskellige opfattelser af foreningsbegrebet.

Visse retssystemer, herunder det franske, det italienske og det belgiske, bygger på en »kontraktsteori«, hvorefter en forening beror på en overenskomst mellem dens stiftere. Denne overenskomst er nedfældet i vedtægterne og kan retligt set sidestilles med en kontrakt. Tilslutter et nyt medlem sig en i forvejen bestående forening, opstår der et nyt kontraktsforhold, og de beslutninger, som foreningen træffer, anses for at udspringe af stiftelsesoverenskomsten.

Andre retssystemer, navnlig det tyske og det nederlandske, hviler på »institutionsteorien«, hvorefter foreningen som en særlig retlig konstruktion oprettes ved en retshandel »sui generis«, nemlig en gensidig erklæring, der tilsigter at skabe grundlag for et samvirke. Ifølge denne teori har vedtægterne karakter af »objektiv ret« for medlemmerne, og de beslutninger, der træffes i medfør heraf, er retsakter, som ikke hviler på gensidig overenskomst, men på »flertalsreglen«. Efter denne teori er det foreningen og ikke medlemmerne, der direkte er part i retsforholdene og som har retsevne.

Peters har anført, at Domstolen har benyttet to forskellige metoder ved fortolkningen af konventionen af 27. september 1968, nemlig dels den såkaldte »autonome fortolkningsmetode« og dels en metode, hvorefter fortolkningen foretages på grundlag af de begreber i national ret, som anvendes på de forhold, der er indbragt for retten i en kontraherende stat. Sidstnævnte metode kaldes også «lex-causæ«-metoden. Uanset hvilken af de to metoder, der lægges til grund, må konventionens artikel 5, nr. 1, i det foreliggende tilfælde efter Peters' opfattelse fortolkes på den måde, at bestemmelsen ikke finder anvendelse på det omtvistede forhold.

1. Domstolen har oftest anvendt den metode, hvorefter fortolkningen foretages på grundlag af konventionens autonome karakter (jf. f.eks. dommen af 14. 10. 1976, LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG, sag 29/76, Sml., s. 1541). Efter denne metode fortolkes de relevante bestemmelser på baggrund af konventionens formål og systematik og ud fra de retlige begreber, som anvendes i selve konventionen.

På denne baggrund må reglerne om den direkte kompetence i konventionens artikel 5, hvis formål er at udvide kredsen af de værneting, som der princi-

pielt er adgang til at benytte efter artikel 2, anses for at hvile på den opfattelse, at der er en nær tilknytning mellem tvisten og den ret, som skal afgøre den, og de må efter Peters' opfattelse fortolkes strengt, for — således som Domstolen har understreget det i præmisserne 9 og 10 i dommen af 6. oktober 1976 (De Bloos, sag 14/76, Sml., s. 1508) — at undgå, at artikel 5 i kraft af en udvidende fortolkning tillægger flere retter kompetence til at afgøre den samme tvist mellem parterne.

Til støtte for, at bestemmelsen skal fortolkes efter ordlyden, har Peters endvidere henvist til Jenard-rapporten [1], hvori det understreges, at konventionens forfattere, for at finde et kompromis mellem de stærkt divergerende nationale retssystemer, ønskede at begrænse kompetencen i tvister, der udspringer af kontraktsforhold, til »opfyldelsesstedets værneting«, sådan som dette begreb forstås i tysk ret (§ 29 i den tyske civilproceslov).

Dette medfører imidlertid efter Peters' opfattelse ikke, at kompetencereglen i artikel 5 også kan finde anvendelse på forpligtelser, der udspringer af medlemsskab af en forening. Sådanne forpligtelser beror nemlig ikke på en gensidig overenskomst mellem foreningen og dens medlemmer, idet medlemmerne normalt ikke har mulighed for individuelt at øve indflydelse på beslutningernes indhold, hvortil kommer at beslutningerne for det meste retter sig til et ubestemt antal personer, der ikke nødvendigvis har deltaget i beslutningsprocessen.

Til støtte for sin opfattelse har Peters endvidere henvist til andre konventioner, som er indgået i henhold til EØF-traktatens artikel 220, og navnlig til artikel 1, stk. 2, litra e), i den konvention om, hvilken lov der skal anvendes på kontraktlige forpligtelser, som blev åbnet for undertegnelse i Rom den 19. juni 1980. Det bestemmes heri, at konventionen ikke finder anvendelse på »spørgsmål, der er omfattet af reglerne om selskaber, foreninger og andre juridiske personer, herunder spørgsmål om disses stiftelse ved registrering eller på anden måde, deres handleevne, interne organisation og opløsning . . .«

Det er forskellene i medlemsstaternes opfattelse af foreningers retlige natur, der giver forklaringen på, at denne bestemmelse blev optaget i konventionen, og mere generelt på, at tvister vedrørende opfyldelse af forpligtelser, der beror på medlemskab af en forening er udelukket fra anvendelsesområdet for artikel 5, nr. 1, i konventionen af 27. september 1968.

Denne fortolkning af konventionens artikel 5, nr. 1, er dels begrundet i, at der ikke i medlemsstaternes nationale ret findes et fælles begreb for, hvorledes medlemskab af en forening bør kvalificeres juridisk, og dels i, at det er nødvendigt at opretholde en så vidtgående overensstemmelse som overhovedet muligt mellem anvendelsesområdet for artikel 5, nr. 1, i konventionen af 1968 og anvendelsesområdet for artikel 1 i konventionen af 1980.

2. Skulle Domstolen derimod ved besvarelsen af det forelagte spørgsmål fortolke bestemmelsen på grundlag af »lex causae«, bør spørgsmålet om, hvorvidt det retsforhold, som hovedsagen

1 — Rapport fra P. Jenard om konventionen af 27. 9. 1968 — EFT C 59 af 5. 3. 1979, s. 1.

angår, er et kontraktsforhold, afgøres efter den lov, der finder anvendelse på retsforholdet, hvilket i det foreliggende tilfælde er nederlandsk ret. Som Peters imidlertid allerede har fremhævet, hviler foreningsbegrebet i nederlandsk ret på »institutionsteorien«, og dette indebærer, at forpligtelser som følge af den beslutning, der er truffet af en forening, ikke er »kontraktsforhold« efter konventionens artikel 5, nr. 1.

Af disse grunde, og uanset hvilken metode Domstolen måtte anvende ved fortolkningen af artikel 5 i konventionen af 27. september 1968, mener Peters, at det forelagte spørgsmål bør besvares:

— enten således at

»artikel 5, nr. 1, i konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager, ikke finder anvendelse på krav, som en forening, der er en privatretlig juridisk person, gør gældende mod et medlem i anledning af forpligtelser til at betale pengebeløb, som udspringer af det mellem parterne bestående medlemsforhold, således som dette er opstået ved, at sagsøgte ved en derpå rettet retshandel har indmeldt sig i foreningen. Det gør herved ingen forskel, om forpligtelserne alene beror på indmeldelsen, eller om de beror på indmeldelsen sammenholdt med en eller flere beslutninger, som foreningens organer har truffet«;

— eller således at det forelagte spørgsmål

»må besvares på grundlag af bestemmelserne i det nationale retssystem, som gælder for den juridiske person«.

B — Indlæg fra kassationsindstævnte

ZNAV har for det første gjort gældende, at den omtvistede forpligtelse skal opfyldes i Nederlandene, og for det andet, at det er nederlandsk materiel ret, der må finde anvendelse på sagen, dels fordi parterne på tidspunktet for Peters' indmeldelse i foreningen stiltiende traf beslutning om, hvilken lov der skal finde anvendelse, dels fordi der i nederlandsk international privatret gælder et uskrevet princip om, at forholdet mellem en i henhold til nederlandsk ret oprettet forening og et af dennes medlemmer skal bestemmes efter nederlandsk ret, uanset medlemmets nationalitet eller faktiske etableringssted.

I denne forbindelse har ZNAV understreget, at en fordring ifølge nederlandsk ret (jf. artikel 1429, stk. 2, i den nederlandske borgerlige lovbog) skal erlægges på kreditors bopæl, medmindre parterne har truffet anden aftale. Kreditor er i det foreliggende tilfælde ZNAV, som har kontor i Arrondissementsrechtbank, 's-Hertogenbosch's retskreds.

Vedrørende svaret på det forelagte spørgsmål har ZNAV anført, at Domstolen har anvendt flere metoder ved fortolkningen af konventionens artikel 5, nr. 1, nemlig dels »lex causae«-metoden, idet den i dommen af 6. oktober 1976 (Industrie Tessili Italiana Como, sag 12/76, Sml., s. 1473), antog, at udtrykket »det sted, hvor den forpligtelse, der ligger til grund for sagen, er opfyldt eller skal opfyldes« indebar en henvisning til den nationale lov, der finder anvendelse, dels en »autonom fortolkningsmetode«, som er kommet til udtryk i dommen af 6. oktober 1976 (sag 14/76, A. De Bloos, SPRL, Sml., s. 1497), hvori Domstolen antog, at

udtrykket »forpligtelse« i artikel 5 skulle fortolkes autonomt ud fra selve konventionen.

1. Såfremt Domstolen lægger den »autonome metode« til grund for fortolkningen af begrebet »kontraktsforhold« i konventionens artikel 5, nr. 1, mener ZNAV, at man i mangel af tilstrækkelige holdepunkter i bestemmelsens ordlyd, bør henholde sig til Jenard-rapportens kommentarer til konventionen, ligesom det bør undersøges, om det på grundlag af en sammenligning af de nationale retssystemer i Fællesskabet er muligt at opstille et fælles begreb for, hvorledes retsforholdet mellem en forening og et af dens medlemmer skal kvalificeres.

Det fremgår af Jenard-rapporten, at kompetencereglen i artikel 5, nr. 1 — reglen om at opfyldelsesstedet er lovligt værneting — er udtryk for et kompromis mellem de forskellige nationale retssystemer, som synes udfærdiget med forbillede i tysk ret. Det er dog ikke muligt at sige, hvorvidt begrebet »kontraktsforhold« i samme bestemmelse også er direkte inspireret af tysk ret.

Under alle omstændigheder må henvisningen til tysk ret medføre, at begrebet »sager om kontraktsforhold« eller »kontraktsforhold« skal fortolkes vidt. Ifølge ZNAV omfatter § 29 i den tyske civilproceslov nemlig alle kontraktlige forpligtelser, herunder de forpligtelser, der ikke henhører under obligationsretten, så som aftaler inden for familieretten, procesretten eller den offentlige ret. Endvidere har ZNAV understreget, at det er retten på det sted, hvor en forening har sit hjemsted, som efter § 22 i den tyske civilproceslov er kompetent til at afgøre tvister mellem en forening og et af dens medlemmer vedrørende krav, som foreningen gør gældende over for medlemmet.

Selv om Jenard-rapporten ikke indeholder klare udsagn om, hvorledes »sager om kontraktsforhold« i konventionens artikel 5 skal forstås, må det kunne hævdes, at tysk ret i hvert fald ikke er til hinder for, at artikel 5, nr. 1, finder anvendelse på en tvist vedrørende betaling af et krav, der beror på medlemskab af en forening.

ZNAV har endvidere anført, at denne opfattelse støttes af ordlyden af artikel 1, stk. 2, litra e), i konventionen om, hvilken lov der skal finde anvendelse på kontraktlige forpligtelser, som blev åbnet for undertegnelse i Rom den 19. juni 1980. Denne bestemmelse indeholder en udtrykkelig undtagelse, for så vidt angår: »spørgsmål, der er omfattet af reglerne om selskaber, foreninger og andre juridiske personer, herunder spørgsmål om disses stiftelse ved registrering eller på anden måde, deres handleevne, interne organisation og opløsning ...« Det må være berettiget heraf at slutte, at foreligger der ikke en af de nævnte undtagelsessituationer, er sådanne forhold omfattet af den her omhandlede konventions anvendelsesområde og må betragtes som hørende under kontraktretten ifølge den opfattelse, som konventionens forfattere lagde til grund.

Endelig har ZNAV anført, at en retssammenlignende undersøgelse inden for Fællesskabets medlemslande ikke kan ændre ved dette resultat. En sådan undersøgelse vil nemlig vise, at der i medlemsstaternes nationale ret findes divergerende opfattelser af foreningsbegrebet og forholdet mellem foreningen og medlemmerne. Der er tale om to forskellige teorier, nemlig »institutionsteorien« og »kontraktsteorien«, og disse teorier forekommer endvidere i flere

forskellige varianter. Det er derfor umuligt på grundlag af medlemsstaternes nationale ret at opstille et fælles begreb, som klart angiver, hvorledes »kontraktsforhold« i konventionens forstand skal forstås med henblik på en eventuel anvendelse af konventionen på en forpligtelse, som beror på medlemskab af en forening.

Desuden er diskussionen om de forskellige opfattelser af foreningsbegrebet og medlemsforholdet for størstedelen teoretisk, og den føres med et andet formål, end hvor det drejer sig om at fastlægge anvendelsesområdet for konventionens artikel 5, nr. 1. Efter ZNAV's opfattelse kan dette spørgsmål derfor ikke være afgørende for løsningen af problemet i den foreliggende sag.

2. Lægger Domstolen »lex causae«-metoden til grund, bør nederlandsk ret efter ZNAV's opfattelse bringes i anvendelse.

Af det anførte drager ZNAV den konklusion, dels at den første del af Hoge Raad's spørgsmål bør besvares bekræftende, dvs. at udtrykket »kontraktsforhold« i artikel 5, nr. 1, i Bruxelleskonventionen af 27. september 1968 også bør omfatte krav, som en forening gør gældende over for et af sine medlemmer, dels at spørgsmålets anden del bør besvares benægtende, dvs. at det med henblik på besvarelsen af det præjudicielle spørgsmål ikke gør nogen forskel, om kravet alene beror på det pågældende medlems indmeldelse i foreningen.

C — Indlæg fra Kommissionen

Efter at have gengivet de faktiske omstændigheder, der ligger til grund for tvisten i hovedsagen, har Kommissionen anført, at bestemmelserne i konventionen af 27. september 1968 ifølge Jenard-rapporten har til formål, gennem udstedelse af fælles kompetenceregler for alle medlemsstaterne, at fremme den »frie bevægelighed for retsafgørelser« inden for Fællesskabet.

Det er derfor Kommissionens opfattelse, at konventionens bestemmelser, og i særdeleshed kompetencereglerne, bør fortolkes selvstændigt på baggrund af konventionens formål for at skabe større retssikkerhed gennem en klar og ensartet fortolkning for alle Fællesskabets medlemsstater, og for at den ret, som en sag indbringes for, kan afgøre, om den har den fornødne kompetence, uden at behøve at gå ind i en dybere undersøgelse af sagens materielretlige aspekter. Kommissionen har tilføjet, at dette i øvrigt er den metode, som Domstolen har fulgt siden dommen af 6. oktober 1976 (Industrie Tessili Italiana Como, sag 12/76, Sml., s. 1473).

Til støtte for at anvende denne fortolkningsmetode har Kommissionen desuden henvist til forskellene mellem de nationale retssystemer og til forskellene i teoriens opfattelse af foreningsbegrebet og medlemsforholdet. Der går en skillelinje i de nationale retssystemer mellem dem, der bygger på »kontraktsteorien« — hvorefter forpligtelserne for medlemmerne af en forening udspringer af en kontrakt, selv om nogle af forpligtelserne kan tænkes at opstå uden medlemmernes frivillige samtykke (den herskende teori i Frankrig, Italien, Belgien, Det forenede Kongerige og Danmark) — og dem der bygger på »institutionsteorien« — hvorefter medlemmernes forpligtelser ikke blot beror på indmeldelsen, men desuden

på foreningens vedtægter, hvorfor medlemskabet bør anskues som en »forbindelse af særlig karakter« eller som en »socialjuridisk kontrakt« (»Sozialrechtlicher Vertrag«) (den herskende teori i Forbundsrepublikken Tyskland og i Nederlandene).

Efter Kommissionens opfattelse har modstriden mellem disse to teorier imidlertid ringe betydning for den foreliggende sag, da der — for så vidt angår kompetencen — findes en særlig bestemmelse om tvister vedrørende betaling af en forenings krav over for et medlem i den tyske civilproceslovs § 22, der henlægger kompetencen til retten på det sted, hvor foreningen har sit hjemsted.

Derfor finder Kommissionen, at forskellen i national rets opfattelse af foreningsbegrebet ikke bør tillægges for stor betydning, da de forfattere, som har ført diskussionen om dette spørgsmål, ikke har tilsigtet at afklare kompetencespørgsmålene, men har søgt en løsning på problemet om, hvorvidt de almindelige regler inden for kontraktretten finder anvendelse på tvister, som vedrører medlemskab af en forening.

Af disse grunde og under hensyn til nødvendigheden af at anvende den autonome fortolkningsmetode for at skabe retssikkerhed og klarhed, har Kommissionen foreslået, at den første del af det forelagte spørgsmål besvares således, at konventionens artikel 5, nr. 1, finder anvendelse på ethvert krav, som en forening kan gøre gældende over for et af sine medlemmer.

Til støtte for det anførte resultat har Kommissionen henvist dels til nødvendigheden af, af retsplejehensyn, at henlægge kompetencen til retten på det sted, hvor foreningen har sit hjemsted, idet denne i de fleste tilfælde vil være i stand til at forstå foreningens vedtægter og omstændighederne i forbindelse med foreningens oprettelse og virksomhed, dels til, at denne procesregel er forenklende, idet den gør det muligt for foreningen at indstævne medlemmerne for samme ret, uanset deres bopæl, og endelig til, at hverken teorien eller konventionens ordlyd er til hinder for denne fortolkning.

Vedrørende svaret på den anden del af Hoge Raad's spørgsmål finder Kommissionen ikke, at det gør nogen forskel, om forpligtelserne beror på selve indmeldelsen eller på indmeldelsen sammenholdt med en eller flere beslutninger, som foreningens organer har truffet. Denne fortolkning støtter Kommissionen på behovet for at fastsætte kompetenceregler inden for Fællesskabet, der gør det muligt for den ret, som sagen indbringes for, at afgøre kompetencespørgsmålet uden vanskeligheder og uden at skulle gå ind i sagens detaljer, og muligt for parterne straks fra sagens begyndelse at kunne støtte sig på de relevante bestemmelser i konventionen.

D — Indlæg fra Forbundsrepublikken Tysklands regering

Forbundsrepublikken Tysklands regering har indledningsvis præciseret, at den i sit indlæg vil begrænse sig nøje til de spørgsmål, som Hoge Raad har forelagt Domstolen, idet den tvivler på, at tvisten i hovedsagen kan betragtes som en borgelig sag, herunder en handelssag, når henses til ZNAV's virksomhed og de beføjelser, ZNAV har, tilsyneladende under den nederlandske stats kontrol.

Under alle omstændigheder er det den tyske regerings opfattelse, at konventio-

nens artikel 5, nr. 1, såvel under hensyn til bestemmelsens oprindelse som dens ordlyd, bør fortolkes vidt.

1. Det fremgår af Jenard-rapporten [kapitel IV], afsnit B, afdeling 2, at bestemmelserne i konventionens artikel 5, nr. 1, for det første bygger på proces- og kompetenceregler i medlemsstaternes nationale retssystemer, som alle opfatter begrebet kontraktsforhold i en temmelig vid betydning (det kan omfatte andre områder inden for obligationsretten), og for det andet bygger på internationale konventioner, som er indgået af nogle af Fællesskabets medlemsstater indbyrdes (Benelux-konventionen, konventionerne mellem Belgien, Frankrig, Nederlandene og Italien). Disse konventioner indeholder vidtgående værnetingsregler, som ikke er begrænset til krav, der udspringer direkte af en kontrakt.

Af denne grund mener Forbundsrepublikken Tysklands regering, at såfremt det havde været hensigten, at begrebet »kontraktsforhold« skulle forstås i den snævre betydning, ville dette være kommet klart til udtryk enten i selve bestemmelsens ordlyd eller i forarbejderne. I hvert fald ville en så væsentlig ændring i forhold til den opfattelse og de bestemmelser, som gælder i national ret, have været fremhævet i kommentarerne til konventionen, hvilket ifølge den tyske regering ikke er tilfældet.

Under alle omstændigheder udviser de forskellige sproglige versioner af konventionen »væsentlige forskelle«. Dette taler yderligere for en vid fortolkning af konventionens artikel 5, nr. 1, og kan i hvert fald ikke tvinge til den snævre fortolkning, at kravet skal udspringe direkte af en kontrakt.

2. En vid fortolkning af konventionens artikel 5, nr. 1, støttes endvidere af den systematik, som er lagt til grund for de særlige kompetenceregler i artikel 5, der åbenbart var tænkt som et katalog over de vigtigste af de tilfælde, hvor der i medlemsstaterne erfaringsmæssigt havde vist sig at være behov for en særlig kompetenceregel. Således har konventionens forfattere eksempelvis villet stille kontraktsforhold (artikel 5, nr. 1) og skadevoldende handlinger (artikel 5, nr. 3) op over for hinanden og indføre en særlig kompetenceregel for hvert af disse tilfælde.

Forbundsrepublikken Tysklands regering har desuden anført, at de særlige kompetenceregler ville miste deres betydning, såfremt man gennem en indskrænkende fortolkning kunne udelukke dele af de retsområder, som hører under bestemmelserne, fra deres anvendelsesområde.

3. Endelig taler praktiske hensyn for en vid fortolkning af begrebet »kontraktsforhold« i konventionens artikel 5, nr. 1.

Selv om nogle af de forpligtelser, som påhviler et medlem af en forening, efter visse medlemsstaters nationale ret kan betragtes, som om de ikke direkte hører under kontraktsretten, gælder det dog i alle medlemsstaternes nationale ret, og navnlig i tysk ret, at indmeldelse i en forening sker ved en kontrakt, som medfører såvel rettigheder som forpligtelser for det nye medlem. Ved at tilkendegive sin vilje til at melde sig ind i foreningen samtykker det nye medlem ikke blot i at ville overholde de gældende vedtægter, men også de beslutninger, som foreningen senere måtte vedtage i medfør af vedtægterne, og som medlemmet kun kan unddrage sig ved at

opsige den kontrakt, som danner grundlag for medlemskabet af foreningen.

Efter den tyske regerings opfattelse er det derfor nødvendigt at lade anvendelsesområdet for konventionens artikel 5, nr. 1, omfatte enhver sag om tvister mellem en forening og et medlem, idet det i modsat fald ville bero på tilfældigheder, om artikel 5 skulle bringes i anvendelse, da det ville afhænge af, om forpligtelsen beror direkte på vedtægterne eller på en udtrykkelig aftale mellem medlemmet og foreningen.

En for snæver fortolkning af begrebet »kontraktsforhold« i konventionen af 27. september 1968 ville således indebære en lang række værneting, alt efter hvor foreningens medlemmer har bopæl. Dette ville igen indebære, at udenlandske domstole, som undertiden kan befinde sig langt fra det område, inden for hvilket foreningen udøver sin virksomhed, måtte afgøre tvisterne i henhold til bestemmelser i national ret, der kan veksle fra den ene stat til den anden. Noget sådant ville ikke kunne forenes med, at medlemmer af samme forening bør behandles lige.

Af disse grunde har Forbundsrepublikken Tysklands regering foreslået, at Domstolen besvarer det spørgsmål, som Nederlandenes Hoge Raad har forelagt, på følgende måde:

»Artikel 5, nr. 1, i konventionen finder anvendelse på krav, som en forening, der er en privatretlig juridisk person, gør gældende mod et medlem i anledning af forpligtelser til at betale pengebeløb, som udspringer af det mellem parterne bestående medlemsforhold, således som dette er opstået ved en derpå rettet retshandel mellem medlemmet og foreningen.

Det gør herved ingen forskel, om forpligtelserne alene beror på indmeldelsen, eller om de beror på indmeldelsen sammenholdt med en eller flere beslutninger, som foreningens organer har truffet«.

E — Indlæg fra Den italienske Republiks regering

En systematisk gennemgang af konventionens artikel 5 som helhed viser efter den italienske regerings opfattelse, at bestemmelsen har til formål at dække hele det obligationsretlige område (forpligtelser i og uden for kontraktsforhold, erstatning, forpligtelser i.h.t. lov), og at den opstiller en række kompetenceregler for tvister inden for dette område, som skal supplere kompetencereglen i konventionens artikel 1.

Det synes derfor muligt at tillægge begrebet »kontraktsforhold« i artikel 5, nr. 1, en for medlemsstaternes retssystemer »fælles og generel« betydning, dvs. som en lovlig retsakt, hvorved der stiftes en civilretlig forpligtelse, som kan gøres gældende ved søgsmål.

Spørgsmålet om, hvorledes det krav, hovedsagen angår, egentlig er opstået, kan i den forbindelse næppe være særlig afgørende. Uanset om det udspringer direkte af medlemmets indmeldelse i foreningen eller af en af foreningen truffet beslutning i overensstemmelse med vedtægterne, vil det have grundlag i en kontrakt.

Den italienske regering har derfor foreslået, at den første del af det forelagte spørgsmål besvares bekræftende, og at den anden del af spørgsmålet besvares benægtende.

III — Mundtlig forhandling

I retsmødet den 11. januar 1983 er der afgivet mundtlige indlæg af Zuid Nederlandse Aannemers Vereniging ved advokat E. Korthals Altes, Haag, og af Kommissionen for De europæiske Fællesskaber ved Erich Zimmermann og advokat W. J. L. Calkoen, Rotterdam, som befuldmægtigede.

Generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 1. februar 1983.

Præmisser

1 Ved dom af 15. januar 1982, indgået til Domstolen den 21. januar s.å., har Nederlandenes Hoge Raad i medfør af protokollen af 3. juni 1971 vedrørende Domstolens fortolkning af konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager (i det følgende benævnt: konventionen) forelagt Domstolen to præjudicielle spørgsmål vedrørende fortolkningen af konventionens artikel 5, nr. 1.

2 Spørgsmålene er rejst under en retssag, hvis parter er Zuid Nederlandse Aannemers Vereniging (i det følgende benævnt: ZNAV), som er en nederlandsk forening med vedtægtsmæssigt hjemsted i Maastricht og med hovedkontor i Heeze (Noord-Brabrant), og ét af foreningens medlemmer, Martin Peters Bauunternehmung GmbH (i det følgende benævnt: Peters), som er et tysk anpartsselskab med hjemsted i Aachen, Forbundsrepublikken Tyskland. Under sagen har ZNAV nedlagt påstand om, at Peters tilpligtes at betale nærmere bestemte beløb, som ZNAV har pålagt Peters at udrede i medfør af en intern bestemmelse, der er udstedt af foreningens organer og er bindende for dens medlemmer.

3 Arrondissementsrechtbank, 's-Hertogenbosch, som ZNAV anlagde sagen ved, forkastede Peters' indsigelse om, at retten ikke havde den fornødne kompetence. Arrondissementsrechtbank fandt, at tvisten udsprang af et kontraktsforhold, og at retten derfor var kompetent i medfør af konventionens artikel 5, nr. 1, hvorefter en person — i dette tilfælde Peters — der har bopæl på en anden kontraherende stats område, i sager om kontraktsforhold kan sagsøges ved retten på det sted, hvor forpligtelsen er opfyldt eller skal opfyldes.

4 Peters ankede til Gerechtshof, 's-Hertogenbosch, som stadfæstede førsteinstansens afgørelse med den begrundelse, at Peters' forpligtelse til at betale det af ZNAV fordrede beløb måtte anses for at bero på et kontraktsforhold i den i konventionens artikel 5, nr. 1, nævnte forstand.

5 Peters indankede Gerechtshof's dom til kassation for Nederlandenes Hoge Raad. Under kassationsanken har Peters bestridt den opfattelse af retsforholdet mellem Peters og ZNAV, som Gerechtshof, 's-Hertogenbosch, lagde til grund i sin dom.

6 Forud for realitetsafgørelse i sagen, har Hoge Raad forelagt Domstolen følgende to spørgsmål vedrørende fortolkningen af konventionen:

»1. Finder konventionens artikel 5, nr. 1, anvendelse på krav, som en forening, der er en privatretlig juridisk person, gør gældende mod et medlem i anledning af forpligtelser til at betale pengebeløb, der udspringer af det mellem parterne bestående medlemsforhold, således som dette er opstået ved, at sagsøgte har indmeldt sig i foreningen ved en retshandel med dette formål?

2. Har det herved nogen betydning, om de pågældende forpligtelser alene beror på indmeldelsen, eller om de beror på indmeldelsen sammenholdt med en eller flere beslutninger, som er truffet af foreningens organer?«

1. Første spørgsmål

7 Konventionens artikel 5 indeholder som en undtagelse fra den almindelige kompetenceregel i konventionens artikel 2, stk. 1, en række specielle kompetenceregler, som sagsøgeren kan vælge imellem.

8 Ifølge konventionens artikel 5, nr. 1, kan »En person, der har bopæl på en kontraherende stats område, ... sagsøges i en anden kontraherende stat: 1. i sager om kontraktsforhold, ved retten på det sted, hvor ... forpligtelse [n] ... er opfyldt eller skal opfyldes ...«

9 Begrebet »kontraktsforhold« anvendes således som kriterium for afgrænsningen af anvendelsesområdet for en af de særlige kompetenceregler, som sagsøgeren kan benytte sig af. På baggrund af konventionens formål og almindelige opbygning og for i videst muligt omfang at sikre lighed og ensartethed i de rettigheder og forpligtelser, som konventionen indebærer for de kontraherende stater og de af konventionen berørte personer, bør begrebet ikke fortolkes blot som en henvisning til den interne ret i en af de stater, som sagen har tilknytning til.

10 I lighed med, hvad Domstolen af tilsvarende grunde har statueret med hensyn til begrebet »driften af en filial, et agentur eller en lignende virksomhed« i konventionens artikel 5, nr. 5 (dom af 22. 11. 1978, Somafer mod Saar-Ferngas Ag, sag 33/78, Sml., s. 2183), må »kontraktsforhold« derfor betragtes som et selvstændigt begreb, der ved anvendelsen af konventionen først og fremmest skal fortolkes ud fra konventionens systematik og formål med henblik på at sikre, at den gennemføres i fuldt omfang.

11 Det skal på denne baggrund bemærkes, at begrundelsen for, at artikel 5 opstiller en række specielle kompetenceregler, som sagsøgeren kan vælge imellem, er hensynet til en hensigtsmæssig sagsbehandling, visse nærmere angivne tilfælde, hvor der består en særlig nær tilknytning mellem en tvist og den domstol, for hvilken den kan indbringes.

12 Reglen i konventionens artikel 5, nr. 1, som tillægger retten på det sted, hvor den kontraktlige forpligtelse er opfyldt eller skal opfyldes, kompetencen til at påkende sagen, er således udtryk for, at alle spørgsmål, der kan opstå i forbindelse med opfyldelsen af en kontraktsforpligtelse — på grund af den nære forbindelse, der er opstået mellem de parter, som har indgået kontrakten — bør kunne indbringes for samme ret, nemlig retten på opfyldelsesstedet.

13 Ved indmeldelse i en forening opstår der imidlertid en nær forbindelse mellem foreningens medlemmer af samme art som mellem parterne i en kontrakt; med henblik på anvendelsen af konventionens artikel 5, nr. 1, er det derfor berettiget at betragte de forpligtelser, der er beskrevet i forelæggelseskendelsen, som forpligtelser i kontraktsforhold.

14 I de nationale retssystemer er opfyldelsesstedet for de forpligtelser, som indmeldelse i en forening medfører, oftest foreningens hjemsted, og anvendelsen af konventionens artikel 5, nr. 1, indebærer derfor yderligere en række praktiske fordele, idet retten på det sted, hvor foreningen har sit hjemsted, normalt er den, som bedst er i stand til at sætte sig ind i foreningens vedtægter og øvrige bestemmelser og beslutninger samt de nærmere omstændigheder i forbindelse med tvistens opståen.

15 Det første spørgsmål må herefter besvares således, at forpligtelser til at betale pengebeløb, som udspringer af medlemsforholdet mellem en forening og dens medlemmer, skal anses for at være omfattet af begrebet »kontraktsforhold« i konventionens artikel 5, nr. 1.

2. Andet spørgsmål

16 Den nationale ret har anmodet Domstolen om nærmere at redegøre for, om der ved afgørelsen af, hvorvidt et medlems forpligtelse over for en forening er omfattet af begrebet »kontraktsforhold«, skal sondres mellem, om forpligtelsen beror alene på indmeldelsen, eller om den beror på indmeldelsen sammenholdt med en beslutning, som foreningens organer har truffet.

17 Hertil skal bemærkes, at situationer, hvor flere forskellige retter har kompetence til at pådømme samme typer sager, ikke er fremmende for retssikkerheden og en effektiv retsbeskyttelse inden for de geografiske områder, som Fællesskabet består af. Konventionens bestemmelser bør derfor fortolkes på en sådan måde, at den domstol, som en sag indbringes for, ikke stilles over for at måtte erklære sig kompetent til at pådømme visse krav, men ikke andre, som er nært sammenhængende dermed. Det er desuden nødvendigt af hensyn til konventionens ånd og formål at fortolke artikel 5 på en sådan måde, at den nationale domstol kan tage stilling til kompetencespørgsmålet uden at behøve at gå ind i en realitetsbehandling af sagen.

18 Af disse grunde må det andet spørgsmål besvares således, at den omstændighed, at den omtvistede forpligtelse alene beror på indmeldelsen, eller at den beror på indmeldelsen sammenholdt med en beslutning, foreningens organer har truffet, ikke har betydning for, om konventionens artikel 5, nr. 1, finder anvendelse på en retssag, der vedrører forpligtelsen.

Sagens omkostninger

19 De udgifter, der er afholdt af Kommissionen for De europæiske Fællesskaber, af den italienske regering og af Forbundsrepublikken Tysklands regering, der har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke godtgøres. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN

vedrørende det spørgsmål, som er forelagt den af Nederlandenes Hoge Raad ved dom af 15. januar 1982, for ret:

1. **Forpligtelser til at betale pengebeløb, som udspringer af medlemsforholdet mellem en forening og dens medlemmer, skal anses for at være omfattet af begrebet »kontraktsforhold« i artikel 5, nr. 1, i konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager.**

2. **Det har herved ingen betydning, om de pågældende forpligtelser alene beror på indmeldelsen, eller om de beror på indmeldelsen sammenholdt med en eller flere beslutninger, som er truffet af foreningens organer.**

Mertens de Wilmars O'Keeffe Everling

Bosco Koopmans Bahlmann Galmot

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 22. marts 1983.

P. Heim
Justitssekretær

J. Mertens de Wilmars
Præsident